

Тюріна Оксана Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави та
права Національної академії внутрішніх
справ

ПРИНЦИПИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НОРМАТИВНИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку правової системи України визначається спрямуванням на повноцінне входження до європейського правового простору, основу якого становить право Європейського Союзу. Специфіка права ЄС проявляється, перш за все, у системі правових принципів, що визначають головні засади функціонування даного міждержавного об'єднання.

Провідними принципами права Європейського Союзу є принцип верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів, що тісно пов'язаний з принципом прямої дії права ЄС.

Принцип верховенства права Європейського Союзу означає, що норми права ЄС мають більшу юридичну силу порівняно з нормами національного права держав-членів, тобто при юридичній колізії між нормами права Європейського Союзу та національними нормами держав-членів, суспільні відносини врегульовуються на основі норм права ЄС.

Принцип прямої дії (безпосередність застосування) означає, що правові акти ЄС не потребують ратифікації чи імплементації державами-членами, тобто правові норми ЄС безпосереднім (прямим) чином накладають на суб'єктів права ЄС права та обов'язки, що встановлює безпосередній зв'язок суб'єктів права ЄС (і в першу чергу громадян ЄС) з Європейським Союзом.

Визначені принципи за своєю природою є функціональними через те, що визначаючи головні засади функціонування правової системи ЄС, встановлюють її співвідношення з національними правовими системами держав-членів ЄС.

У системі принципів права ЄС важливе місце посідають загальні принципи права. Загальні принципи права становлять достатньо широке коло фундаментальних категорій правової дійсності, що виражають основи справедливості. Деякі з них беруть свій початок ще за часів римського права, зокрема принцип заборони зворотної сили закону, заборони подвійного покарання за одне правопорушення, більшість з них – це принципи міжнародного права та загальні правові принципи, що були сформульовані Європейським Судом Правосуддя як такі, що визнаються всіма державами-членами ЄС.

Загальновизнані принципи міжнародного права, встановлені Статутом Організації Об'єднаних Націй як норми імперативного характеру, мають пріоритет над нормами права ЄС, що опосередковано підкреслюється установчими договорами ЄС. До таких принципів, зокрема належать незастосування сили чи погрози силою, добросовісне виконання міжнародних обов'язків, мирне вирішення спорів тощо.

До загальних правових принципів права Європейського Союзу можна відносити наступні:

- загальні принципи конституційного устрою Європейського Союзу, закріплені у Маастрихтському Договору, а саме принцип свободи, принцип демократії, принцип верховенства права;

- принцип поваги фундаментальних прав людини, що зазначений у Хартії основних прав, яка була проголошена 07.12.2000 р. і в подальшому окремим протоколом була включена до Лісабонського Договору від 13.12.2007 р., що надало їй обов'язкової сили і рівнозначного статусу із Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, підписаною Радою Європи у 1950 р. із послідовними протоколами, що визнається одним із джерел права в Європейському Союзі;

- принцип рівності (недискримінації), що встановлений Договором про створення Європейського Економічного Співтовариства (1957 р.) і в подальшому закріплений у Хартії основних прав (2000 р.), який визначає юридичну рівність суб'єктів права ЄС і забороняє дискримінацію за державною,

статевою, віковою, сексуальною, расовою чи етнічною, культурною, мовною, релігійною приналежністю;

– принцип пропорційності, передбачений установчими документами ЄС, який встановлює, що дії та рішення ЄС повинні бути своєчасними й необхідними, спрямованими на досягнення мети Союзу, а спричинені цими діями або рішеннями негативні наслідки не можуть перевищувати рівень, необхідний для досягнення поставленої мети;

– принцип солідарності, визначений у Договорі про створення Європейського Економічного Співтовариства 1957 р., який означає, що країни-члени не можуть не виконувати право Спільнот, керуючись своїми національними інтересами, і повинні докладати зусиль для найкращої реалізації цілей Спільнот;

– принцип правової певності, що встановлює заборону зворотної сили правових актів та захист законних сподівань, тобто суттєві зміни у законодавстві ЄС не повинні мати зворотної сили за винятком тих випадків, коли існує нагальна необхідність вдатися до таких дій;

– принцип субсидіарності, передбачений установчими договорами ЄС, який визначає, що Європейський Союз зобов'язаний діяти в межах повноважень і цілей, передбачених договорами, тобто справи, до яких Союз не має виключної компетенції, не можуть ним реалізовуватися, поки держава-член може самостійно досягти дану ціль так само ефективно, як би це міг зробити Союз;

– принцип дотримання процесуальних прав, зокрема право особи бути заслуханою, право на належний юридичний процес, обов'язок відповідного органу наводити підстави своїх дій або рішень.

Наведені загальні принципи права поділяються всіма державами-членами Європейського Союзу, сприймаються їх національними правовими системами та відповідають правовому розвитку країн-членів ЄС.

Дане визначає їх відповідно й нормативними орієнтирами розвитку правової системи України в разі набуття Україною повноцінного членства у Європейському Союзі.